

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

ТОКАРЕНКО КРІСТІНА ВІКТОРІВНА

УДК 343.135

**ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ ПОРЯДОК ЗАКРИТТЯ КРИМІНАЛЬНОГО
ПРОВАДЖЕННЯ**

12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика;
судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

**Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата
юридичних наук**

Київ – 2016

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Національній академії внутрішніх справ,
Міністерство внутрішніх справ України

Науковий керівник доктор юридичних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України
Удалова Лариса Давидівна,
Національна академія внутрішніх справ,
директор інституту післядипломної освіти

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор
Галаган Володимир Іванович,
Національний університет «Києво-Могилянська академія»,
професор кафедри галузових правових наук факультету правничих наук

кандидат юридичних наук, доцент
Волобуєва Олена Олексіївна,
Донецький юридичний інститут МВС України,
завідувач кафедри цивільного та господарського права

Захист відбудеться «17» листопада 2016 р. о 14.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.007.05 у Національній академії внутрішніх справ за адресою: ДП-680, м. Київ, пл. Солом'янська, 1

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національної академії внутрішніх справ за адресою: ДП-680, м. Київ, пл. Солом'янська, 1

Автореферат розісланий «13» жовтня 2016 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Д.О. Савицький

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Правова реформа, що проводиться в Україні, за задумом її розробників, повинна забезпечити якісну зміну діяльності правоохоронних органів у боротьбі зі злочинністю. Основними засадами та напрямками реформування кримінальної юстиції, зокрема визнано: удосконалення кримінальних процесуальних норм і суміжного законодавства, у тому числі з урахуванням світового досвіду; забезпечення ефективності кримінального судочинства; посилення захисту прав та інтересів потерпілих, гарантоване відшкодування завданої кримінальним правопорушенням шкоди. Визначені підходи до кримінального провадження повинні кардинально змінити умови забезпечення прав людини, сформувати переконаність особи і суспільства в дієвості принципу верховенства права, підвищити рівень довіри громадян до органів кримінальної юстиції. У таких умовах особливого значення набувають питання реформування інституту закриття кримінального провадження, оскільки недосконалість його правової регламентації завдає шкоди інтересам правосуддя, порушуючи процесуальні права сторін. Це дозволяє окремим злочинцям уникнути покарання, обмежує права та законні інтереси осіб, які постраждали від вчинення кримінального правопорушення та може призвести до порушення презумпції невинуватості.

Правовий інститут закриття кримінального провадження зазнав суттєвих змін із прийняттям у 2012 році Кримінального процесуального кодексу (КПК) України, яким було істотно змінено його правове регулювання, шляхом визначення підстав та порядку закриття кримінального провадження органами досудового розслідування, прокурором та судом. Проте не всі оновлені положення сприймаються беззаперечно позитивно, а деякі питання взагалі залишились поза увагою законодавця. Це вказує на певну непослідовність та безсистемність реформування інституту закриття кримінальних проваджень, як наслідок – численні суперечності та прогалини, які у правозастосовній діяльності слідчих та судових органів створюють чимало проблем.

Так, за даними офіційної статистики протягом 2015 року органами досудового розслідування, зокрема слідчими органів внутрішніх справ (Національної поліції) України, було закрито 495,3 тис. кримінальних проваджень (у 2014 році – 611 тис.), у тому числі за пп. 1, 2, 4, 6 ч. 1 ст. 284 КПК України – 488,3 тис. кримінальних проваджень (у 2014 році – 599 тис.)¹.

У 2015 році кількість рішень про закриття кримінального провадження судом, зокрема у підготовчому провадженні, становила 11,2 тис., або 32 % від загальної кількості рішень, ухвалених за результатами цієї стадії кримінального провадження. Апеляційними судами упродовж 2015 року було закрито провадження у справах (провадженнях) щодо 18,3 тис. осіб, або 16 %

¹ Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі за січень-грудень 2015 року : Генеральна прокуратура України : офіційний веб-сайт / Статистична інформація. – Електронний ресурс. – Режим доступу : http://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=112173&libid=100820&c=edit&c=fo

осіб, стосовно яких судові рішення набрали законної сили (у 2014 році – 17,3 %)².

Теоретичним підґрунтям дослідження стали роботи вітчизняних і зарубіжних учених. Разом з тим, у більшості наукових робіт правові аспекти та практика закриття кримінального провадження (кримінальної справи) розглядаються або з позицій КПК України 1960 р. або з позицій кримінального права. Свої роботи цим питанням у різні роки присвятили Л.Б. Алексєєва, Ю.П. Аленін, О.О. Волобуєва, В.І. Галаган, Ю. М. Грошевий, А. Я. Дубинський, О. В. Капліна, Л. М. Карнеєва, О. П. Кучинська, О. М. Ларін, Л. М. Лобойко, В. З. Лукашевич, Є. Д. Лук'янчиков, В. Т. Маляренко, Р. І. Матюшенко, М. М. Михеєнко, О. Р. Михайленко, Я. О. Мотовіловкер, В. Т. Нор, Д. П. Письменний, М. А. Погорецький, В. О. Попелюшко, Н. З. Рогатинська, Д. Б. Сергєєва, З. Д. Смітєнко, Л. Д. Удалова, Ф. Н. Фаткуллін, Г. І. Чангулі, С. С. Чернявський, М. Є. Шумило, О. Г. Яновська та ін.

Проте після набрання чинності КПК України дослідження нормативного регулювання та практики закриття кримінального провадження у загальному, системному виді не проводились.

Усе вищевикладене зумовлює необхідність подальших наукових розробок у цій сфері, проведення комплексного системного дослідження суспільних відносин, що виникають і розвиваються при закритті кримінального провадження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Обраний напрям дослідження узгоджується зі Стратегією національної безпеки України, затвердженою Указом Президента України від 26 травня 2015 р. № 287/2015, ґрунтується на положеннях Плану заходів Міністерства внутрішніх справ України, спрямованих на реалізацію норм Кримінального процесуального кодексу України (наказ МВС України від 08 серпня 2012 р. № 685), відповідає Пріоритетним напрямам наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2015–2019 років (наказ МВС України від 16 березня 2015 р. № 275), Основним напрямом наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ на 2014–2017 рр., схваленим Вченою радою Національної академії внутрішніх справ (протокол від 29 жовтня 2013 р. № 28). Тему дисертаційного дослідження затверджено на засіданні Вченої ради Національної академії внутрішніх справ 30 вересня 2015 р. (протокол № 19).

Мета і задачі дослідження. *Метою* дисертації є розробка та обґрунтування положень теоретичного і практичного характеру, що розкривають зміст і правову сутність закриття кримінального провадження, та формулювання на його основі науково обґрунтованих пропозицій і рекомендацій для удосконалення кримінального процесуального законодавства України та практики його застосування стосовно підстав

² Аналіз даних судової статистики щодо розгляду справ і матеріалів місцевими загальними судами, апеляційними судами областей та міста Києва за 2015 рік // Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ : офіційний веб-сайт / Судова статистика. – Електронний ресурс. – Режим доступу : http://sc.gov.ua/ua/sudova_statistika.html.

та порядку закриття кримінального провадження органами досудового розслідування, прокурором і судом.

Для досягнення зазначеної мети передбачається вирішення таких *задач*:

- розкриття сутності закриття кримінального провадження, формулювання поняття відповідного процесуального рішення;
- з'ясування основних ознак процесуального рішення про закриття кримінального провадження;
- здійснення класифікації підстав закриття кримінального провадження за різними класифікаційними критеріями;
- встановлення сутності та особливостей застосування підстав закриття кримінального провадження, що реабілітують та не реабілітують особу;
- розкриття порядку закриття кримінального провадження у стадіях досудового розслідування, підготовчого провадження, судового розгляду, апеляційного та касаційного проваджень;
- розробка пропозицій і рекомендацій щодо удосконалення законодавства та практики його застосування у контексті предмета дослідження.

Об'єкт дослідження – кримінальні процесуальні відносини, що виникають, розвиваються і припиняються між суб'єктами кримінальної процесуальної діяльності при закритті кримінального провадження.

Предмет дослідження – процесуальний порядок закриття кримінального провадження.

Методи дослідження. Методи дослідження обрані з урахуванням поставленої мети і задач дослідження, його об'єкта та предмета. Методологічною основою дослідження є *діалектико-матеріалістичний метод* пізнання соціальних явищ та процесів. Під час дослідження використовувався *історико-правовий метод*. Він надав можливість простежити процес розвитку кримінального процесуального законодавства та науки кримінального процесу про інститут закриття кримінального провадження (розділ 1). За допомогою *порівняльно-правового методу* були проаналізовані погляди вчених стосовно окремих питань інституту закриття кримінального провадження загалом, та підстав і порядку прийняття цього рішення на різних стадіях кримінального провадження, зокрема, а також норми чинного кримінального процесуального законодавства України і законодавства інших держав у межах предмета дослідження (підрозділи 2.1–3.2). Завдяки *формально-правовому методу* були опрацьовані норми чинного КПК України та інших нормативно-правових актів, встановлені ознаки та сформульовані поняття закриття кримінального провадження; розкрито зміст реабілітуючих та nereабілітуючих підстав закриття кримінального провадження; сформульовані пропозиції щодо вдосконалення окремих кримінальних процесуальних норм, зокрема, що містяться у ст. 3, ч. 3 ст. 42, ч. 2 ст. 283, ст. 284, ч. 3 ст. 314, ч. 1 ст. 340, ч. 1 ст. 373, ст. 417, ч. 1 ст. 418 КПК України, а також ч. 2 ст. 49 КК України (підрозділи 1.2–3.2). *Метод системно-структурного аналізу* дозволив дослідити повноваження слідчого, прокурора, суду щодо прийняття рішень про закриття кримінального провадження на різних його стадіях (підрозділи 2.1–3.2), структуру та зміст постанов слідчого, прокурора та ухвал суду про

закриття кримінального провадження (підрозділи 3.1–3.2.). *Соціологічний метод* був використаний при вивченні практики застосування кримінального процесуального закону з відповідних питань, узагальненні результатів анкетування практичних працівників, зокрема слідчих, прокурорів, суддів (підрозділи 1.2–3.2).

Емпіричну базу дослідження становлять дані офіційної правової статистики за період 2013–2015 років; результати вивчення 257 матеріалів кримінальних проваджень (справ), що здійснювались протягом 2015 року слідчими підрозділами ОВС (Національної поліції) України; результати анкетування 144 слідчих ОВС (Національної поліції) України, 86 прокурорів і 75 суддів.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є першим у вітчизняній науці кримінального процесу монографічним дослідженням проблемних питань правового регулювання та практики закриття кримінального провадження.

У дослідженні сформульовано ряд нових положень і висновків, які мають істотне значення для теорії кримінального процесу та юридичної практики. До найбільш суттєвих із них слід віднести такі:

вперше:

– обґрунтовано, що у разі відмови прокурора від підтримання державного обвинувачення в суді він повинен викласти свою позицію у відповідній постанові, вказавши не лише мотиви відмови, як зазначено у ч. 1 ст. 340 КПК України, а на одну з підстав, які дають право на реабілітацію, що, в свою чергу, є підставою для ухвалення судом виправдувального вироку;

– доведено, що суд при прийнятті рішення про закриття кримінального провадження за нереабілітуючими підставами, зокрема щодо звільнення особи від кримінальної відповідальності, в стадії підготовчого провадження виходить за межі наданих йому повноважень і фактично вирішує питання доведеності вини особи, що не відповідає завданням цієї стадії та характеру діяльності в ній;

– розроблено низку змін і доповнень до ст. 3, ч. 3 ст. 42, ч. 2 ст. 283, ст. 284, ч. 3 ст. 314, ч. 1 ст. 340, ч. 1 ст. 373, ст. 417, ч. 1 ст. 418 КПК України, які стосуються визначення основних термінів КПК України, прав підозрюваного та обвинуваченого, форм закінчення досудового розслідування, підготовчого провадження, закриття кримінального провадження судом тощо;

удосконалено:

– поняття закриття кримінального провадження за підставами, що реабілітують особу, під яким пропонується розуміти встановлення під час кримінального провадження обставин, що унеможливають кримінальне переслідування у зв'язку з відсутністю суспільно небезпечного діяння особи, припущення наявності якого зумовило виникнення кримінально-правового конфлікту, або наявності діяння, яке не є кримінальним правопорушенням, у зв'язку з чим кримінально-правовий конфлікт вирішується примусово на користь сторони захисту шляхом припинення кримінального переслідування, скасування всіх рішень про застосування заходів забезпечення

кримінального провадження, а особа, щодо якої здійснювалося кримінальне переслідування, наділяється правом на кримінально-правову реабілітацію;

– поняття закриття кримінального провадження за підставами, що не реабілітують особу, під яким пропонується розуміти встановлення під час кримінального провадження обставин, які в КПК України визначені обставинами, що в імперативному порядку припиняють кримінальне переслідування, незважаючи на встановлене кримінальне правопорушення (його відсутність), у зв'язку з чим кримінально-правовий конфлікт вирішується примусово на користь сторони захисту;

– ознаки процесуального рішення про закриття кримінального провадження, якими визнано: це рішення виступає правовим актом, процесуальна форма якого передбачена законодавством; може бути прийняте лише компетентною посадовою особою державного органу; надає відповіді на правові питання, які виникли під час здійснення кримінального провадження й зумовлюються встановленими фактичними даними і нормами закону; містить владне волевиявлення про дії, спрямовані на досягнення мети кримінального провадження; має преюдиціальний характер;

дістало подальший розвиток:

– сутність мотивування постанови про закриття кримінального провадження. Зокрема встановлено, що у постанові про закриття кримінального провадження за відсутністю події кримінального правопорушення важливу роль відіграють фактичні мотиви прийнятого рішення; при винесенні постанови про закриття кримінального провадження за відсутністю в діянні складу кримінального правопорушення на перший план виступають правові мотиви, котрі повинні засвідчити відсутність в діянні особи складу кримінального правопорушення;

– система обставин, що засвідчують наявність чи відсутність підстав закриття кримінального провадження зі звільненням особи від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям, перші з них характеризують злочинну діяльність особи (вчинення особою злочину невеликої тяжкості або необережного злочину середньої тяжкості, крім корупційних злочинів; вчинення особою такого злочину вперше), другі – постзлочинну діяльність особи (щире каяття після вчинення злочину; активне сприяння розкриттю злочину; повне відшкодування завданих збитків або усунення заподіяної шкоди);

– система загальних гарантій охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження при його закритті під час досудового розслідування, до складу якої віднесено: судовий контроль і прокурорський нагляд; забезпечення відшкодування завданої кримінальним правопорушенням шкоди потерпілому та цивільному позивачу, а також процесуальних витрат; право підозрюваного, його захисника, законного представника та захисника особи, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру, потерпілого, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, цивільного позивача, його представника та законного представника, цивільного відповідача, його

представника бути повідомленими про завершення досудового розслідування та можливість ознайомитись з матеріалами досудового розслідування.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані і аргументовані у дисертації теоретичні положення, висновки, пропозиції та рекомендації можуть бути використані та використовуються у:

– *законотворчій діяльності* – при внесенні змін і доповнень до чинного КПК України та інших законів з питань закриття кримінального провадження на різних його стадіях (лист до Комітету Верховної Ради України з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності від 14 березня 2016 р. № 46/15 ВР);

– *правозастосовній діяльності* органів досудового розслідування – у процесі розроблення й удосконалення відомчих нормативно-правових актів та методичних рекомендацій (акт впровадження ГСУ МВС України від 25 грудня 2015 р.);

– *освітньому процесі* – при написанні окремих розділів (глав) підручників і навчальних посібників з навчальних дисциплін «Кримінальний процес», «Кримінальне процесуальне доказування», «Актуальні проблеми кримінального процесу», при підготовці лекцій і проведенні занять за відповідними темами (акт впровадження Національної академії внутрішніх справ від 23 травня 2016 р.).

Апробація результатів дослідження. Основні положення, висновки та рекомендації, сформульовані у дисертації, доповідалися та оприлюднені у виступах автора на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях, зокрема: «Юридична наука: історія, сучасність, майбутнє» (м. Харків, 6–7 листопада 2015 р.); «Актуальні проблеми правових наук в євроінтеграційному вимірі» (м. Харків, 18–19 грудня 2015 р.); «Правове життя: сучасний стан та перспективи розвитку» (м. Ірпінь, 11 березня 2016 р.).

Публікації. Основні положення дисертаційного дослідження оприлюднено у 8 наукових публікаціях, зокрема 5 статей, опублікованих у наукових юридичних виданнях, у тому числі чотири – у виданнях, включених МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук, одна – у науковому виданні іншої держави, а також трьох тезах доповідей у збірниках науково-практичних конференцій.

Структура дисертації. Робота складається із вступу, трьох розділів, що включають шість підрозділів, висновків, списку використаних джерел (221 найменування на 23 сторінках) і двох додатків на 9 сторінках. Загальний обсяг дисертації становить 209 сторінок, з яких обсяг основного тексту – 174 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, ступінь наукової розробки проблеми, вказано на зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, визначено мету і задачі дослідження, його об'єкт, предмет,

використані методи, висвітлено наукову новизну одержаних результатів, їх значення у науково-дослідній, законотворчій і правозастосовній діяльності, освітньому процесі, наведено дані про апробацію та публікації результатів дослідження, структуру дисертації.

Розділ 1 «Теоретичні основи закриття кримінального провадження» складається з двох підрозділів і присвячений висвітленню поняття та сутності інституту закриття кримінального провадження, з'ясуванню його загальних положень.

У підрозділі 1.1. *«Поняття та сутність закриття кримінального провадження»* зазначається, що закриття кримінального провадження є достатньо поширеним правовим явищем у правозастосовній практиці, що обумовлює необхідність не лише його детального нормативного врегулювання у кримінальному процесуальному законі, розроблення теоретичного підґрунтя для успішного функціонування та розвитку, а й дослідження витоків його зародження та еволюціонування.

Встановлено, що інститут закриття кримінального провадження трансформувався у ході розвитку кримінального процесу України. Головні зміни стосувалися підстав прийняття рішення про закриття кримінального провадження (кримінальної справи), а також права прийняття цього процесуального рішення: спочатку його було надано лише судовим органам, потім і органам досудового розслідування.

Дослідження співвідношення понять «закриття кримінального провадження» та «припинення кримінального переслідування» дало підстави для висновку про те, що закриттям кримінального провадження завершується здійснення кримінальної процесуальної діяльності загалом, а в разі припинення кримінального переслідування – лише діяльності щодо розслідування фактів, які характеризують діяння певної особи. У разі припинення кримінального переслідування кримінальне провадження триває, а в деяких випадках, передбачених законом, зупиняється.

Відповідно основними ознаками закриття кримінального провадження, що характеризують його як процесуальне рішення, визнано такі: 1) воно знаходить вираз лише у правовому акті, процесуальна форма якого передбачена законодавством; 2) може бути прийнятим лише компетентною посадовою особою державного органу; 3) надає відповіді на правові питання, які виникли під час здійснення кримінального провадження, і зумовлюються встановленими фактичними даними і нормами закону; 4) містить владне волевиявлення про дії, спрямовані на досягнення мети кримінального провадження; 5) має преюдиціальний характер.

У підрозділі 1.2. *«Загальні положення закриття кримінального провадження»* здійснено логічний аналіз основних ознак закриття кримінального провадження, як процесуального рішення, і насамперед, підстав його прийняття.

Вказується, що незважаючи на існування багаточисельних і не завжди тотожних точок зору, на думку більшості юристів-процесуалістів (А.Я. Дубинського, М.В. Жогіна, Ф.Н. Фаткулліна), що підтримується і

автором, поняття «закриття кримінального провадження» має у своєму складі такі структурні елементи: підстави закриття кримінального провадження; порядок закриття кримінального провадження, що у своїй сукупності і становлять загальні положення закриття кримінального провадження.

Підстави закриття кримінального провадження є тією категорією, у якій знаходять своє втілення юридично значущі події, обставини, які виступають свого роду юридичним наслідком, правовою реакцією держави (в особі відповідних державних органів, їх посадових осіб) щодо встановлення правової, насамперед, кримінально-правової оцінки діяння тієї чи іншої особи. Підстави закриття кримінального провадження, як правова категорія, взаємопов'язана з багатьма концептуальними аспектами здійснення кримінального провадження загалом, і зокрема, стосується низки прав, свобод і законних інтересів осіб – учасників кримінального провадження.

Підстави закриття кримінального провадження визначені як юридично значущі факти (обставини), які виступають фактичною, юридичною передумовою прийняття уповноваженою особою (органом) рішення про закриття кримінального провадження.

Окрема увага приділена класифікації підстав закриття кримінального провадження. Констатується, що у процесуальній літературі можна зустріти різні класифікації підстав закриття кримінального провадження, здійснені за різними класифікаційними критеріями (суб'єктами прийняття рішення, правовими наслідками, імперативністю прийняття рішення про закриття провадження та ін.). Водночас, найбільша кількість учених, дослідників проблем закриття кримінального провадження (кримінальних справ) підстави такого рішення поділяють на реабілітуючі та нереабілітуючі. Така класифікація була поширеною як за часів дії КПК України 1960 року, так і на цей час (окремі з авторів, беручи за основу вказаний поділ, виділяють й інші групи підстав).

Загалом питання класифікації підстав закриття кримінального провадження визнано складним, що не може бути вирішено на підставі одного, базового критерію. В умовах поліваріантності вирішення проблеми, залежно від того чи іншого критерію, що лягає в основу класифікації, можуть бути запропоновані різні варіанти поділу підстав закриття кримінального провадження на групи (загальні та спеціальні; суб'єктивні та об'єктивні; дискреційні та імперативні та ін.). Водночас, такою, що відображає правову сутність інституту закриття кримінального провадження, підстав прийняття такого рішення та його правових наслідків, слід вважати класифікацію підстав закриття кримінального провадження, відповідно до якої вони поділяються на реабілітуючі та нереабілітуючі.

Досліджено повноваження слідчого, прокурора, слідчого судді, судді та суду щодо закриття кримінального провадження. Звертається увага на те, що законне та обґрунтоване рішення про закриття кримінального провадження є запорукою охорони прав, свобод та законних інтересів не тільки підозрюваного, потерпілого, а й інших зацікавлених осіб. Відповідно актуальним і таким, що має важливе теоретичне та практичне значення, є питання гарантій охорони прав, свобод та законних інтересів учасників

кримінального провадження при його закритті під час досудового розслідування.

Досліджено сутність та механізм реалізації таких загальних гарантій охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, зокрема під час закриття кримінального провадження, як судовий контроль і прокурорський нагляд; забезпечення відшкодування завданої кримінальним правопорушенням шкоди потерпілому та цивільному позивачу, а також процесуальних витрат; право підозрюваного, його захисника, законного представника та захисника особи, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру, потерпілого, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, цивільного позивача, його представника та законного представника, цивільного відповідача, його представника бути повідомленими про завершення досудового розслідування та ознайомитись з матеріалами досудового розслідування.

Відповідно до викладеного запропоновано зміни та доповнення до статей КПК України (зокрема, ч. 3 ст. 42, ч. 2 ст. 283, ч. 4, 6 ст. 284).

Розділ 2 «Підстави закриття кримінального провадження» складається з двох підрозділів, в яких розглядаються підстави закриття кримінального провадження, які реабілітують та не реабілітують особу.

У підрозділі 2.1. *«Підстави закриття кримінального провадження, які реабілітують особу»* досліджуються підстави закриття кримінального провадження, що встановлені у ст. 284 КПК України і є такими, що реабілітують особу, зокрема: встановлення відсутності події кримінального правопорушення; встановлення відсутності в діянні складу кримінального правопорушення; невстановлення достатніх доказів для доведення винуватості особи в суді і вичерпання можливостей їх отримання; набрання чинності законом, яким скасована кримінальна відповідальність за діяння, вчинене особою.

Встановлено, що такі підстави закриття кримінального провадження, як: 1) встановлення відсутності події кримінального правопорушення та 2) встановлення відсутності в діянні складу кримінального правопорушення, взаємопов'язані між собою і доповнюють одна одну, у зв'язку з чим як у практичній діяльності, так і в юридичній літературі виникають труднощі щодо їх тлумачення та застосування.

З метою уникнення вказаних труднощів запропоновано нову редакцію п. 1 ч. 1 ст. 284 КПК України із вказівкою на відсутність у події ознак кримінального правопорушення.

Звертається увага на відсутність у чинному КПК України норми щодо обов'язку уповноважених посадових осіб у разі закриття кримінального провадження та встановлення в діях особи складу іншого правопорушення, вирішувати питання про притягнення особи до відповідного виду відповідальності. Запропоновані та сформульовані доповнення до ст. 284 КПК України.

Досліджуючи висловлені у процесуальній літературі погляди на співвідношення підстав закриття кримінального провадження за відсутністю події кримінального правопорушення та за недоведеністю участі особи у його вчиненні, обґрунтовується, що недоведеність участі особи у вчиненні кримінального правопорушення, хоч і є реабілітуючою підставою, все ж таки вказує на те, що має місце подія й ознаки складу кримінального правопорушення, хоча факт причетності до його вчинення певної особи не доведено. Під час досудового розслідування слідчий, прокурор зобов'язані провести усі можливі слідчі (розшукові) та інші процесуальні дії для встановлення події кримінального правопорушення. У разі ж, коли подію кримінального правопорушення (діяння, що спричинило кримінально-правовий конфлікт) встановити неможливо, кримінальне провадження потрібно закрити за підставою, передбаченою п. 1 ч. 1 ст. 284 КПК України. Якщо не встановлено подію кримінального правопорушення, то неможливо говорити про недоведеність причетності особи до злочинних дій, що пов'язані з цією подією.

Виходячи із відсутності законодавчого визначення поняття «склад злочину» («склад кримінального правопорушення») у КК України, автор підтримує позицію щодо необхідності формулювання підстави закриття кримінального провадження, встановленої п. 2 ч. 1 ст. 284 КПК України, із застосуванням законодавчо визначених термінів та викладення її у редакції: «у діянні особи встановлена відсутність діяння, яке передбачене кримінальним законом як кримінальне правопорушення».

Розглядаючи декриміналізацію, як окрему підставу закриття кримінального провадження, встановлену п. 4 ч. 1 ст. 284 КПК України, обґрунтовується, що декриміналізація повністю охоплюється іншою підставою закриття кримінального провадження – відсутністю в діянні складу кримінального правопорушення (п. 2 ч. 1 ст. 284 КПК України), є її окремим випадком, а тому пропонує п. 4 із ч. 1 ст. 284 КПК України виключити.

Наголошується, що використання законодавцем формулювання «не встановлені достатні докази для доведення винуватості особи в суді» у п. 3 ч. 1 ст. 284 КПК України фактично не змінило обвинувальної суті цієї підстави закриття кримінального провадження і не зняло проблему колізії цієї підстави із засадою презумпції невинуватості. Вживаючи такі формулювання, законодавець припускає причетність особи до вчинення кримінального правопорушення, але допускає закриття кримінального провадження у зв'язку із браком доказів, що неприпустимо для реабілітаційних підстав закриття кримінального провадження.

Підтримуючи висловлені у процесуальній літературі погляди (І.А. Лібуса, Г.М. Резніка, В.В. Шимановського, О.В. Капліної та ін.), пропонується п. 3 ч. 1 ст. 284 КПК України викласти у такій редакції: «встановлена непричетність особи до вчинення кримінального правопорушення».

У підрозділі 2.2. «Підстави закриття кримінального провадження, які не реабілітують особу» проаналізовано підстави закриття кримінального провадження, які не реабілітують особу, і особливу увагу звернуто на такі з

них, як смерть підозрюваного, обвинуваченого, крім випадків, якщо провадження є необхідним для реабілітації померлого (п. 5 ч. 1 ст. 284 КПК України); існування вироку по тому самому обвинуваченню, що набрав законної сили, або постановлення ухвали суду про закриття кримінального провадження по тому самому обвинуваченню (п. 6 ч. 1 ст. 284 КПК України); стосовно кримінального правопорушення, щодо якого не отримано згоди держави, яка видала особу (п. 8 ч. 1 ст. 284 КПК України).

Підтримується позиція науковців (Є.Г. Коваленка, І.Д. Перлова, В.В. Литвинова та ін.), які вважають, що смерть особи, яка вчинила злочин, тягне за собою закриття кримінального провадження незалежно від того, чи набула вона процесуальний статус підозрюваного або обвинуваченого, було оголошено їй про підозру чи ні. Таким чином, кримінальне провадження може бути закрите у зв'язку зі смертю обвинуваченого, або підозрюваного, або особи, причетність до вчинення кримінального правопорушення якої встановлювалась, але яка ще не набула статусу підозрюваного або обвинуваченого.

Крім того, автор погоджується із науковцями (В.В. Навроцькою, О.А. Осауленко, В.В. Литвиновим та ін.), які наголошують на судовому вирішенні кримінального провадження (справи) у разі смерті особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, у зв'язку із чим дисертантом запропоновані зміни як до ст. 284, так і до інших статей КПК України.

Стверджується, що за підставою, встановленою п. 6 ч. 1 ст. 284 КПК України, закриття кримінального провадження можливе за таких умов: 1) кримінальне провадження здійснюється за одним і тим самим фактом діяння, за яким раніше вже прийнято кримінальне процесуальне рішення, що є преюдиціальним; 2) преюдиціальне кримінальне процесуальне рішення раніше не скасовано у встановленому законом порядку. Наявність цих двох умов є обов'язковими для прийняття рішення про закриття кримінального провадження за розглядуваною підставою. А тому слідчий, прокурор, суд та суддя повинні достовірно впевнитися у наявності таких умов, про що зазначити в постанові, ухвалі про закриття кримінального провадження.

Окрема увага приділена проблемним питанням нормативного врегулювання та застосування підстав закриття кримінального провадження судом у зв'язку зі звільненням особи від кримінальної відповідальності.

Так, у процесуальній літературі констатується відсутність необхідних механізмів встановлення дійового каяття, методики його доказування, фіксації та оцінювання цієї юридично значущої обставини, недооцінювання важливості яких негативно впливає на повноту, всебічність та об'єктивність як досудового розслідування, так і кінцевого вирішення провадження судом.

Встановлено, що про наявність чи відсутність підстав закриття кримінального провадження зі звільненням особи від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям можна зробити висновок за результатами аналізу та оцінки двох груп обставин: перша характеризує злочинну діяльність особи (вчинення особою злочину невеликої тяжкості або необережного злочину середньої тяжкості, крім корупційних злочинів;

вчинення особою такого злочину вперше), друга – постзлочинну діяльність особи (щире каяття після вчинення злочину; активне сприяння розкриттю злочину; повне відшкодування завданих збитків або усунення заподіяної шкоди).

Досліджено актуальні питання закриття кримінального провадження у зв'язку із закінченням строків давності. Підтримується позиція тих науковців (Г.В. Рось), які звертають увагу на те, що між ч. 1, 2 ст. 49 КК України та відповідними нормами КПК України існує певна колізія, оскільки у ч. 1 ст. 49 КК України передбачено звільнення від кримінальної відповідальності лише певної особи і не передбачено її застосування для закриття кримінального провадження, в якому особа, що вчинила кримінальне правопорушення, не встановлена. Якщо ж особа, яка вчинила злочин, була встановлена, а потім почала переховуватись від слідства і суду, то до неї КК України передбачає застосування недиференційованого 15-ти річного терміну давності. Таким чином, дві особи, які переховуються від органів слідства або суду, потрапляють у нерівне правове становище. Стосовно однієї особи строк давності диференційований (від 2-х до 15-ти років), а стосовно іншої – недиференційований (15-ти річний).

Наголошується, що в обох випадках повинен застосовуватися недиференційований строк давності – 15 років. Це урівняє в правах осіб, які переховуються від органів досудового розслідування або суду, а також надасть органам досудового розслідування додатковий час для розшуку особи, яка вчинила кримінальне правопорушення.

У розділі 3 «Порядок закриття кримінального провадження», який складається з двох підрозділів, проаналізовано процесуальний порядок закриття кримінального провадження слідчим, прокурором та судом.

У підрозділі 3.1. «Порядок закриття кримінального провадження слідчим та прокурором» констатується, що порядок закриття кримінального провадження – це сукупність процесуальних актів, що здійснюються на підставі кримінального процесуального закону уповноваженим державним органом чи посадовою особою у разі встановлення відповідних фактичних підстав.

Проаналізовано загальні засади прийняття рішень; стадії (етапи) прийняття рішення; чинники, що впливають на процес їх прийняття.

Окрема увага приділена внутрішньому переконанню, як важливому етапу прийняття компетентною особою рішень у кримінальному провадженні.

Стверджується, що законність рішення слідчого, прокурора про закриття кримінального провадження значною мірою обумовлена правильним застосуванням норм матеріального права, і в першу чергу – норм кримінального права. Чітке і точне застосування кримінального закону при прийнятті рішень слідчим, прокурором означає правильну кваліфікацію діяння, її відповідність фактам об'єктивної дійсності. Правильне застосування норм кримінального права у таких рішеннях передбачає повне і об'єктивне встановлення фактичних обставин кримінального провадження, усвідомлення змісту правової норми, яка стосується цього випадку та її юридичної сили.

У постанові слідчого, прокурора про закриття кримінального провадження повинні бути викладені усі обставини, які мають значення для кримінального провадження і які є підставами для її винесення, а також докази на підтвердження висновків слідчого, прокурора про встановлені обставини. У необхідних випадках наводяться мотиви застосування відповідних правових норм.

Як свідчить аналіз правозастосовної практики більшість помилок і недоліків при прийнятті рішення про закриття кримінального провадження допускається саме під час складання описово-мотивувальної частини постанови, коли відсутні переконливі мотиви і конкретні аргументи застосування тієї чи іншої норми права, які б підтверджували правильність висновків слідчого, прокурора або вони викладені таким чином, що не дозволяють з'ясувати з достатньою ясністю зміст прийнятого рішення. Такі недоліки особливо неприпустимі у процесуальних рішеннях слідчого, прокурора, які є підсумковими у кримінальному провадженні, зокрема про закриття кримінального провадження. Слідчі, прокурори доволі часто виносять невмотивовані постанови, не зазначають або неправильно зазначають підстави і мотиви закриття кримінального провадження. В окремих випадках, підстава для закриття кримінального провадження, зазначена у резолютивній частині постанови, не відповідає мотивам, викладеним в описовій частині. Інколи мотивація рішення зводилась до перерахування окремих джерел доказів, без аналізу їх змісту, а деколи – у постанові були зазначені як підстави для закриття кримінального провадження обставини, не передбачені законом (недоцільність, відсутність тяжких наслідків та ін.).

Проаналізовано мотиви прийняття рішення про закриття кримінального провадження за різними фактичними підставами (зокрема, за відсутністю події кримінального правопорушення, за відсутністю в діянні складу кримінального правопорушення та ін.).

З метою забезпечення права сторін на оскарження прийнятого рішення про закриття кримінального провадження, запропоновано у законі передбачити обов'язок слідчого, прокурора повідомляти сторони про закінчення досудового розслідування та надання можливості ознайомлення із відповідними матеріалами кримінального провадження. У зв'язку з цим, запропоновано доповнити ч. 4 ст. 284 КПК України абзацом першим у такій редакції: «Визнавши досудове розслідування у кримінальному провадженні, яке підлягає закриттю, закінченим, слідчий, прокурор повідомляє про це потерпілого та його представника, цивільного позивача, цивільного відповідача або їх представників, особу, стосовно якої здійснювалося кримінальне переслідування, та її захисників і роз'яснює їм їхнє право ознайомитися з матеріалами кримінального провадження, про що складає відповідний протокол або додає до матеріалів копію письмового повідомлення про це».

У підрозділі 3.2. «Порядок закриття кримінального провадження судом» автором проаналізовано порядок закриття кримінального провадження судом, зокрема у підготовчому судовому засіданні, під час судового розгляду, в апеляційному та касаційному провадженні.

Встановлено, що у стадії підготовчого провадження суд, за змістом його повноважень, не повинен вирішувати справу по суті, а відповідно приймати рішення про закриття справи за будь-якою з підстав, що дає право на реабілітацію. Отже, позбавлення суду такого права на цій стадії (у порівнянні з КПК України 1960 року) визнається правильним та таким, що відповідає завданням цієї стадії.

Разом з тим, суд при прийнятті рішення про закриття кримінального провадження за nereабілітуючими підставами, зокрема щодо звільнення особи від кримінальної відповідальності, в стадії підготовчого провадження виходить за межі наданих йому повноважень і фактично вирішує питання доведеності вини особи, що не відповідає завданням цієї стадії та характеру діяльності в ній. Автором підтримується позиція (Г.І. Глобенка, Ю.М. Грошевого, О.Р. Михайленка та ін.), відповідно до якої можливість закриття кримінального провадження судом за nereабілітуючими підставами може бути надана лише після проведення судового слідства.

Підтримується позиція науковців щодо позбавлення суду, судді права на повернення кримінального провадження прокурору, а так само повернення клопотання прокурора про звільнення особи від кримінальної відповідальності для проведення досудового розслідування, на будь-якій стадії кримінального провадження. Це, в свою чергу, стимулюватиме роботу органів досудового розслідування та прокуратури до більш якісного, повного й об'єктивного дослідження всіх обставин кримінального правопорушення.

Дослідженню відмову прокурора від підтримання обвинувачення в судовому засіданні. Підтримано та розвинуто позицію тих учених (В.Т. Маляренко, І.Г. Івасюка, Г.Р. Крет та ін.), які вважають, що у разі непідтвердження в суді вини обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення суд повинен не закривати кримінальне провадження на підставі відмови прокурора від обвинувачення, а ухвалити виправдувальний вирок і тим самим повністю зняти обвинувачення з особи. У свою чергу прокурор, у разі відмови від підтримання державного обвинувачення в суді, повинен викласти свою позицію у відповідній постанові, вказавши не лише мотиви відмови, як зазначено у ч. 1 ст. 340 КПК України, а на одну з підстав, що дають право на реабілітацію. Запропоновано та сформульовано відповідні зміни та доповнення до норм КПК України (зокрема, ст.ст. 284, 373 КПК України).

Дослідження порядку закриття кримінального провадження в судах апеляційної та касаційної інстанцій дозволило зробити висновок про те, що порядок закриття кримінального провадження в стадіях апеляційного та касаційного провадження можна розглядати залежно від підстав: що дають право на реабілітацію особи; що не дають право на реабілітацію особи; за формально-процесуальними підставами.

Дисертант підтримує позицію (Д.О. Захарова та ін.), відповідно до якої суд апеляційної інстанції може ухвалювати як обвинувальний, так і виправдувальний вирок, зокрема за наявності підстав, що дають право на

реабілітацію особи. Запропоновано та сформульовано відповідні зміни та доповнення до норм КПК України (ст.ст. 417, 418 КПК України).

ВИСНОВКИ

У **висновках** дисертації на основі проведеного узагальнення і систематизації наукових уявлень про закриття кримінального провадження сформульовано наукові положення, рекомендації та пропозиції, що відповідають вимогам наукової новизни, мають значення для науки й практики, зокрема:

1. Закриття кримінального провадження є остаточним рішенням у кримінальному провадженні, оскільки його прийняттям констатується припинення усіх процесуальних дій сторонами кримінально-правового конфлікту щодо розгляду останнього, незалежно від причини, внаслідок якої це сталося. Процесуальне рішення про закриття кримінального провадження приймається у випадку встановлення фактичних даних, визначених законом такими, що унеможливають подальше кримінальне переслідування у зв'язку з тим, що діяння, внаслідок якого виник кримінально-правовий конфлікт, не існувало, або ж існувало, але не є злочинним, чи у законі передбачені підстави, у разі встановлення яких кримінальне переслідування не може здійснюватися.

Значення прийняття рішення про закриття кримінального провадження полягає в тому, що: по-перше, уповноважені державні органи та посадові особи вирішують кримінально-правовий конфлікт у межах своїх повноважень або у передбачених випадках враховують його вирішення самими сторонами; по-друге, прийняття цього рішення є найшвидшим засобом забезпечення відшкодування шкоди потерпілому (у разі застосування нереабілітаційних підстав); по-третє, закриття кримінального провадження сприятиме заподіяння менших незручностей особі, щодо якої закривається кримінальне провадження (особливо за реабілітуючими підставами), через зняття необхідності брати участь у наступних стадіях процесу; по-четверте, у разі закриття кримінального провадження в стадії досудового розслідування, зменшуватиметься навантаження на суддів; по-п'яте, сприятиме скороченню витрат держави на здійснення кримінального провадження.

2. Доведено, що до основних ознак закриття кримінального провадження, що характеризують його як процесуальне рішення, відносяться: 1) це рішення втілюється лише у правовому акті, процесуальна форма якого передбачена законодавством; 2) може бути прийнятим лише компетентною посадовою особою державного органу; 3) надає відповіді на правові питання, які виникли під час здійснення кримінального провадження, і зумовлюються встановленими фактичними даними і нормами закону; 4) містить владне волевиявлення про дії, спрямовані на досягнення мети кримінального провадження; 5) має преюдиціальний характер.

3. Залежно від того чи іншого критерію, що покладено в основу класифікації, запропоновані різні варіанти поділу підстав закриття кримінального провадження на групи (загальні та спеціальні; суб'єктивні та

об'єктивні; дискреційні та імперативні та ін.). Водночас, такою, що відображає правову сутність інституту закриття кримінального провадження, підстав прийняття такого рішення та його правових наслідків, визнано таку класифікацію підстав закриття кримінального провадження, відповідно до якої вони поділяються на такі, що реабілітують та не реабілітують особу.

4. Під закриттям кримінального провадження за підставами, що реабілітують особу, слід розуміти встановлення під час кримінального провадження обставин, що унеможливають кримінальне переслідування у зв'язку з відсутністю суспільно небезпечного діяння особи, припущення наявності якого зумовило виникнення кримінально-правового конфлікту, або наявності діяння, яке не є кримінальним правопорушенням, у зв'язку з чим кримінально-правовий конфлікт вирішується примусово на користь сторони захисту шляхом припинення кримінального переслідування, скасування всіх рішень про застосування заходів забезпечення кримінального провадження, а особа, щодо якої здійснювалося кримінальне переслідування, наділяється правом на кримінально-правову реабілітацію.

Під закриттям кримінального провадження за підставами, що унеможливають здійснення кримінального переслідування та не реабілітують особу, слід розуміти встановлення під час кримінального провадження обставин, які в КПК України визначені обставинами, що в імперативному порядку припиняють кримінальне переслідування, незважаючи на встановлене кримінальне правопорушення (його відсутність), у зв'язку з чим кримінально-правовий конфлікт вирішується примусово на користь сторони захисту.

5. Наявність або відсутність порушень при здійсненні досудового розслідування у випадку закриття кримінального провадження з підстав, що реабілітують, не впливає на вирішення питання про набуття особою права на реабілітацію, адже закриття кримінального провадження за таких підстав означає встановлення того, що особа не вчиняла суспільно небезпечного діяння або того, що діяння, вчинене нею не є кримінальним правопорушенням. Встановлення незаконності дій органів досудового розслідування, прокуратури у такому випадку необхідне лише для відповідного реагування (через здійснення дисциплінарного чи кримінального провадження) на виявлення порушень закону, а також встановлення розміру завданої реабілітанту шкоди.

При прийнятті рішення про закриття кримінального провадження за nereабілітуючими підставами, зокрема щодо звільнення особи від кримінальної відповідальності, в стадії підготовчого провадження суд виходить за межі наданих йому повноважень і фактично вирішує питання доведеності вини особи, що не відповідає завданням цієї стадії та характеру діяльності в ній.

Закриття кримінального провадження в стадіях апеляційного та касаційного проваджень можна розглядати залежно від підстав: 1) що дають право на реабілітацію особи; 2) що не дають право на реабілітацію особи; 3) за формально-процесуальними підставами. У першому випадку суд апеляційної та касаційної інстанцій наділений правом скасовувати обвинувальний вирок чи постанову і закривати кримінальне провадження у зв'язку з відсутністю події чи складу кримінального правопорушення або достатніх доказів для доведення

винуватості особи. Порядок закриття кримінальної справи за підставами, що дають право на реабілітацію особи, в стадіях апеляційного та касаційного провадження аналогічний, як і в суді першої інстанції. Єдиною особливістю є те, що суд апеляційної чи касаційної інстанцій, на відміну від місцевого суду, не може із цих підстав винести виправдувальний вирок, він має право лише на закриття кримінального провадження.

6. Запропоновано зміни та доповнення до норм чинного кримінального процесуального законодавства, зокрема до ст. 3, ч. 3 ст. 42, ч. 2 ст. 283, ст. 284, ч. 3 ст. 314, ч. 1 ст. 340, ч. 1 ст. 373, ст. 417, ч. 1 ст. 418 КПК України, які стосуються визначення основних термінів КПК України, прав підозрюваного та обвинуваченого, форм закінчення досудового розслідування, підготовчого провадження, закриття кримінального провадження судом.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Токаренко К.В. Невстановлення достатніх доказів для доведення винуватості особи як підстава закриття кримінального провадження / К.В. Токаренко // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – Серія : Право. – 2016. – Випуск 36. Том 2. – С. 155–158.

2. Токаренко К.В. Рішення слідчого, прокурора про закриття кримінального провадження / К.В. Токаренко // Юридична наука. Науковий юридичний журнал. – 2016. – № 1 (55). – С. 148–156.

3. Токаренко К.В. Закрытие уголовного производства судом первой, апелляционной или кассационной инстанций / К.В. Токаренко // *Legea si viata*. – Chisinau, Republica Moldova. – 2016. – № 4/3 (292). – С. 64–68.

4. Токаренко К.В. Поняття й сутність закриття кримінального провадження / К.В. Токаренко // Науковий вісник Херсонського державного університету. – Серія : Юридичні науки. – 2016. – Випуск 1. Том 4. – С. 108–111.

5. Токаренко К.В. Закриття кримінального провадження у разі встановлення відсутності події кримінального правопорушення чи відсутності в діянні складу кримінального правопорушення / К.В. Токаренко // Юридична наука. Науковий юридичний журнал – 2016. – № 2 (56). – С. 191–199.

6. Токаренко К.В. Закриття кримінального провадження у разі смерті підозрюваного, обвинуваченого / К.В. Токаренко // Юридична наука: історія, сучасність, майбутнє : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Харків, 6–7 лист. 2015 р.). – Х., 2015. – С. 124–126.

7. Токаренко К.В. Закриття кримінального провадження у зв'язку із закінченням строків давності / К.В. Токаренко // Актуальні проблеми правових наук в євроінтеграційному вимірі: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Харків, 18–19 груд. 2015 р.). – Х., 2015. – С. 123–125.

8. Токаренко К.В. Реабілітуючі підстави закриття кримінального провадження: окремі проблеми / К.В. Токаренко // Правове життя: сучасний стан та перспективи розвитку: матеріали ІХ Всеукраїнської студентської

науково-практичної конференції (Ірпінь, 11 берез. 2016 р.). – Ірпінь, 2016. – С. 47–49.

АНОТАЦІЯ

Токаренко К.В. Процесуальний порядок закриття кримінального провадження. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. – Національна академія внутрішніх справ, Київ, 2016.

У дисертації на основі аналізу джерел вітчизняних і зарубіжних учених, законодавства та практики його застосування, узагальнення емпіричних даних здійснене системне дослідження закриття кримінального провадження.

Досліджено поняття та сутність закриття кримінального провадження, загальні положення закриття кримінального провадження, підстави закриття кримінального провадження, які реабілітують та не реабілітують особу, порядок закриття кримінального провадження слідчим, прокурором та судом.

Запропоновано науково обґрунтовані зміни і доповнення до чинного кримінального процесуального законодавства України.

Ключові слова: закриття кримінального провадження, класифікація підстав закриття кримінального провадження, реабілітуючі та nereабілітуючі підстави закриття кримінального провадження, закриття кримінального провадження слідчим, прокурором, судом, форми закінчення досудового розслідування

АННОТАЦИЯ

Токаренко К.В. Процессуальный порядок прекращения уголовного производства. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.09 – уголовный процесс и криминалистика; судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность. – Национальная академия внутренних дел, Киев, 2016.

В диссертации на основе анализа отечественных и зарубежных литературных источников, законодательства и практики его применения, обобщения эмпирических данных проведено системное исследование прекращения уголовного производства.

Исследованы понятие и сущность прекращения уголовного производства, общие положения прекращения уголовного производства, основания прекращения уголовного производства, которые реабилитируют и не реабилитируют лицо, порядок прекращения уголовного производства следователем, прокурором и судом.

Установлено, что институт прекращения уголовного производства трансформировался в процессе развития уголовного процесса Украины.

Главные изменения касались оснований принятия решения о прекращении уголовного производства (уголовного дела), а также полномочий на принятие этого процессуального решения: вначале это право было предоставлено только судебным органам, а затем – и органам досудебного расследования.

Основными признаками прекращения уголовного производства, которые характеризуют его как процессуальное решение, определены следующие: 1) оно отображается в правовом акте, процессуальная форма которого предусмотрена законодательством; 2) оно может быть принято только уполномоченным должностным лицом государственного органа; 3) дает ответы на правовые вопросы, которые возникли в процессе уголовного производства, и обусловлены установленными фактическими данными и нормами закона; 4) содержит властное волеизъявление о действиях, направленных на достижение цели уголовного производства; 5) имеет преюдициальный характер.

В зависимости от того или иного критерия, находящегося в основе классификации, предложены различные варианты разделения оснований прекращения уголовного производства на группы (общие и специальные; субъективные и объективные; дискреционные и императивные и др.). При этом, такой, которая отображает правовую сущность института прекращения уголовного производства, оснований принятия такого решения и его правовых последствий, признано классификацию оснований прекращения уголовного производства, в соответствии с которой они делятся на такие, которые реабилитируют и не реабилитируют лицо.

При прекращении уголовного производства в процессе досудебного расследования общими гарантиями охраны прав, свобод и законных интересов участников уголовного производства признаны: судебный контроль и прокурорский надзор; обеспечение возмещения вреда, причиненного уголовным правонарушением, потерпевшему и гражданскому истцу, а также процессуальных издержек; право подозреваемого, его защитника, законного представителя и защитника лица, в отношении которого предусматривается применение принудительных мер медицинского или воспитательного характера, потерпевшего, представителя юридического лица, в отношении которого осуществляется производство, гражданского истца, его представителя и законного представителя, гражданского ответчика, его представителя быть уведомлёнными об окончании досудебного расследования и ознакомленными с его материалами.

Сформулирован ряд предложений, касающихся усовершенствования уголовного процессуального закона в части нормативного регулирования прекращения уголовного производства.

Ключевые слова: прекращение уголовного производства, классификация оснований прекращения уголовного производства, реабилитирующие и нереабилитирующие основания прекращения уголовного производства, прекращение уголовного производства следователем, прокурором, судом, формы окончания досудебного уголовного производства

SUMMARY

Tokarenko K.V. Procedure the procedure termination of criminal proceedings. – *Manuscript*.

The thesis for the scientific degree of Candidate of Law in speciality 12.00.09 – criminal process and criminalistics; forensics; criminal investigation. – National Academy of Internal Affairs, Kyiv, 2016.

In the thesis on the basis of the analysis of domestic and foreign references, the legislation and practice of its application, generalization of empirical data system research of the termination of criminal proceedings is conducted.

The concept and essence of the termination of criminal proceedings, general provisions of the termination of criminal proceedings, basis of the termination of criminal proceedings which rehabilitate are researched and do not rehabilitate the person, an order of the termination of criminal proceedings by the investigating officer, prosecutor and court.

A number of the offers concerning enhancement of the penal procedural statute regarding standard regulation of the termination of criminal proceedings is formulated.

Keywords: the termination of criminal proceedings, classification of the bases of the termination of criminal proceedings which are rehabilitating and not rehabilitating the basis of the termination of criminal proceedings, the termination of criminal proceedings by the investigating officer, prosecutor, court, forms of the termination of pre-judicial criminal proceedings.